

Protes dan Akta Perhimpunan Aman: Satu analisis

Zawiyah Mohd Zain¹, Mohd Naeim Ajis¹

¹ Pusat Pengajian Kerajaan, Kolej Undang-undang, Kerajaan dan Pengajian Antarabangsa,
Universiti Utara Malaysia

Correspondence: Zawiyah Mohd Zain (email: zmzain@uum.edu.my)

Abstrak

Protes paling hebat dalam sejarah politik Malaysia adalah di bawah pemerintahan Mahathir Mohamad. Ia berlaku melalui gerakan reformasi pada tahun 1998. Pada zaman Najib Razak pula, rakyat menyuarakan ketidakpuasan hati terhadap beberapa isu yang menyebabkan protes jalanan terus berlaku. Antara protes tersebut ialah Gerakan Mansuhkan Akta Keselamatan Dalam Negeri, protes Bersih 2, Bersih 3 dan protes terhadap pelaksanaan cukai barangan dan perkhidmatan. Justeru itu, melalui Program Transformasi Kerajaan, Akta Perhimpunan Aman telah dikuatkuasakan pada tahun 2012 supaya rakyat dapat meluahkan ketidakpuasan hati secara aman. Artikel ini bertujuan mengkaji mengapa rakyat meluahkan ketidakpuasan hati kepada kerajaan melalui protes, dan adakah penggabalan Akta Perhimpunan Aman merupakan alternatif kepada protes. Kajian ini menggunakan kaedah kualitatif dengan cara temu bual dan analisis kandungan. Informan terdiri daripada individu yang berpengalaman dalam bidang yang dikaji. Hasil kajian mendapati, protes merupakan kaedah yang mudah untuk rakyat meluahkan sesuatu isu kepada kerajaan kerana saluran komunikasi yang sedia ada untuk menghubungkan suara rakyat dengan kerajaan adalah lemah. Selain itu, perkembangan teknologi Internet khususnya media sosial turut menyumbang kepada protes tersebut. Mengenai Akta Perhimpunan Aman, masih terdapat beberapa isu yang dipersoalkan. Oleh itu, satu penambahbaikan perlu dilakukan supaya akta tersebut lebih komprehensif dan diterima umum.

Kata kunci: Akta Perhimpunan Aman, Bersih, kerajaan, Program Transformasi, protes, reformasi

Protest and the Peaceful Assembly Act: An analysis

Abstract

The most powerful protest in the political history of Malaysia, was under the rule of Mahathir Mohamad. It happens through the 'reformasi' movement in 1998. During the Najib Razak's ruling, the public has expressed dissatisfaction with some of the issues, which led to street protests continued to occur. Among others are the movement to abolish the Internal Security Act, Bersih 2, Bersih 3 and protests against the implementation of good and services tax (GST). Thus, through the Government Transformation Programme, the Peaceful Assembly Act was enforced in 2012, which allows public to express their grievances peacefully. This article aims to examine why public expressed their dissatisfaction to the government through protest, and whether the drafting of the Peaceful Assembly Act is an alternative to the protest. This study used qualitative methods by interviews and content analysis. The informants of this study are individuals who are experienced in the field of study. The study found that the protest is a way to express an issue to the government as the existing communication channels to connect to the people and the government is weak. In addition, the development of Internet, particularly social media also has contributed to the protest. Regarding the Peaceful Assembly Act, there are still some issues to be questioned. Hence, an improvement is needed, so that the act is more comprehensive and widely accepted.

Keywords: Peaceful Assembly Act, Bersih, government, Government Transformation Programme, protest, reformasi

Pengenalan

Protes jalanan paling hebat dalam sejarah politik Malaysia adalah di zaman Dr. Mahathir Mohamad melalui gerakan reformasi pada tahun 1998, dan menjadi satu daripada sebab beliau meletak jawatan pada tahun 2003. Setelah Abdullah Badawi mengambil alih pentadbiran negara pada September 2003 beliau mendapat sokongan padu rakyat dan jarang kedengaran protes atau demonstrasi. Keadaan tersebut juga menyebabkan Barisan Nasional (BN) dapat menebus kembali kemerosotan sokongan terhadap mereka pada pilihan raya umum 1999 iaitu melalui kemenangan besar dalam pilihan raya umum 2004 (Abdul Rashid, 2009). Walau bagaimanapun, pada tahun 2007 timbul pelbagai isu yang diperdebatkan rakyat seperti masalah ekonomi, kegagalan menunaikan janji dan campur tangan keluarga Abdullah Badawi dalam pentadbiran kerajaan. Hal ini telah membawa kepada berlakunya semula protes jalanan. Antara protes terbesar ialah himpunan Bersih dan demonstrasi Hindraf pada November 2007 (Maznah, 2008; Abdul Rashid, 2009). Kesan daripada protes tersebut sokongan rakyat kepada BN merosot teruk pada PRU 2008. Hal ini menyebabkan Abdullah Badawi meletak jawatan pada tahun 2009 setelah didesak oleh pelbagai pihak.

Apabila Najib Razak mengambil alih jawatan Perdana Menteri pada April 2009, beliau telah melakukan penambahbaikan melalui Program Transformasi Kerajaan (PTK) untuk mendapatkan semula sokongan daripada masyarakat. Antaranya memperkenalkan Gagasan Satu Malaysia dan juga Model Ekonomi Baru. Namun, rakyat masih tidak berpuas hati terhadap beberapa isu dan protes terus berlaku. Antaranya demonstrasi Gerakan Mansuhkan Akta Keselamatan Dalam Negeri (ISA) pada April 2009, protes Bersih 2, Bersih 3, Bersih 4 dan protes berhubung isu IMDB. Oleh itu, kajian ini bertujuan menganalisis kenapa rakyat memilih protes atau demonstrasi jalanan untuk meluahkan ketidakpuasan hati dan mengkaji adakah Akta Perhimpunan Aman yang dikuatkuasa pada 2012 merupakan alternatif terbaik kepada protes.

Metodologi kajian

Kajian ini adalah berbentuk kualitatif yang mana menggunakan kaedah temu bual bersemuka (*indepth interview*) dalam bentuk temu bual yang tidak berstruktur (*semi-structured interview*) iaitu suatu kaedah temu bual (balas jawab) yang tidak membatasi jawapan para informan, tetapi tetap berfokus kepada persoalan kajian. Kaedah ini dipilih kerana maklumat yang diperolehi daripada informan yang ditemu bual secara langsung adalah lebih diyakini dan berwibawa. Informan dalam kajian ini seramai empat orang yang terdiri daripada kalangan ahli politik dan pegawai Polis Diraja Malaysia. Pemilihan informan adalah berdasarkan pengetahuan dan pengalaman mereka dalam bidang politik. Ahli politik yang dipilih mewakili pihak kerajaan iaitu daripada Barisan Nasional, parti pembangkang iaitu PAS dan DAP serta pegawai polis. Kajian ini juga menggunakan analisis dokumen untuk mengkaji peruntukan dalam Akta Perhimpunan Aman 2012.

Data yang diperolehi kemudiannya dianalisis secara kualitatif. Menurut Marshall & Rossman (2006) "*qualitative data analysis is a search for general statements about relationships and underlying themes*". Kelebihan analisis jenis ini ialah ia dapat menghasilkan pemahaman, penemuan dan seterusnya memberikan sumbangan kepada keseluruhan aktiviti atau fenomena tertentu. Ini kerana ia menyediakan maklumat yang terperinci tentang sejumlah kecil individu atau kes melalui petikan langsung, dan penerangan yang teliti terhadap program, situasi, peristiwa, individu, interaksi dan pemerhatian tingkah laku. Selain itu, analisis kualitatif juga memberikan sumbangan yang signifikan terhadap dasar ilmu pengetahuan dalam proses penerapannya (Bogdan & Biklen, 2007; Merriam, 2009).

Kajian Literatur

Gerakan sosial telah lama muncul, dan yang paling popular adalah antara tahun 1950-1970-an yang berlaku di Amerika Syarikat. Ketika itu gerakan sosial dikaitkan dengan perjuangan hak asasi oleh

golongan Afrika-Amerika, protes peperangan Vietnam dan juga bantahan pembangunan senjata nuklear. Menurut Porta dan Diani (1999), gerakan sosial mempunyai empat ciri utama iaitu:

1. Rangkaian interaksi yang formal
2. Berkongsi kepercayaan dan solidariti
3. Tindakan bersama yang tertumpu terhadap konflik atau isu
4. Mengadakan protes atau bantahan

Berdasarkan definisi di atas, gerakan sosial melibatkan organisasi berstruktur yang memperjuangkan berbagai matlamat berdasarkan kepada kepercayaan, budaya dan ideologi masing-masing. Antara organisasi tersebut termasuklah pertubuhan bukan kerajaan (NGO), kesatuan sekerja, organisasi sukarela dan persatuan media (Brown, 2004) manakala strategi untuk menjayakan gerakan sosial ini ialah melalui bantahan atau protes. Persoalannya kenapa munculnya gerakan sosial dan kenapa masyarakat terlibat mengambil bahagian? Pertama ia berkait rapat dengan kerangka budaya. Misalnya di Amerika Syarikat gerakan sosial yang menggunakan simbol gerakan hak sivil dan gerakan anti-aparteid. Kedua, ia ada kaitan dengan masyarakat sivil yang mana gerakan sosial terhasil daripada masyarakat sivil yang kuat dalam sesebuah negara.

Menurut Lipsky (1968) "*the protest activity as a mode of political action oriented toward objection to one or more policies or condition. Characterized by showmanship or display of an unconventional nature, and undertaken to obtain rewards from political or economic systems while working within the systems*". Rawls (1971) pula menyatakan protes adalah sebagai tindakan awam yang aman, dilakukan secara terbuka, merupakan tindakan politik yang bertentangan dengan undang-undang dan biasanya bertujuan untuk menuntut perubahan terhadap undang-undang atau polisi kerajaan. Rawls juga menyatakan protes biasanya berlaku dalam masyarakat kerana ruang untuk mereka menyuarakan pendapat terhadap.

Kajian-kajian lepas tentang protes mendapati di negara maju protes yang berlaku kebanyakannya berkaitan dengan hak asasi rakyat. Di Amerika Syarikat misalnya protes jalanan disebabkan ketidakpuasan hati rakyat terhadap isu-isu hak asasi manusia. Antaranya demonstrasi oleh masyarakat Afrika-Amerika yang menuntut persamaan hak dan undang-undang yang lebih adil pada tahun 1960-an, masyarakat melakukan protes menentang pembangunan senjata nuklear pada tahun 1970-an dan juga protes terhadap campur tangan Amerika dalam peperangan di negara luar seperti Vietnam (Stefan, 1999; O'connor & Sabato, 2006).

Pada tahun 2000-an pula, terdapat protes terhadap serangan AS ke atas Iraq yang dinamakan sebagai *World Says No to War*. Protes tersebut diadakan di New York dan Los Angeles pada awal tahun 2003 kerana masyarakat tidak bersetuju dengan dasar campur tangan Amerika Syarikat ke atas Iraq yang boleh mengakibatkan kehilangan nyawa dan kemusnahan alam sekitar. Pelbagai golongan masyarakat terlibat dengan protes tersebut seperti aktivis anti peperangan, NGO, pelajar dan individu. Cara mereka melakukan protes adalah dengan berkumpul di jalanan di beberapa bandar di Amerika Syarikat (Bennett & Toft, 2009).

Kajian di negara membangun pula menunjukkan protes berlaku kerana rakyat tidak berpuas hati dengan sistem pemerintahan yang diamalkan di sesebuah negara. Misalnya Hill & Sen (2005) mengkaji tentang protes jalanan di Indonesia. Protes yang berlaku di Indonesia adalah kerana rakyat tidak bersetuju dengan pemerintahan Soeharto. Hasil kajian mereka mendapati protes berlaku kerana kegagalan kerajaan pimpinan Soeharto membela nasib rakyat setelah krisis kewangan menimpa Indonesia pada tahun 1997. Seperti mana protes yang pernah berlaku di Indonesia pada tahun 1970-an, masyarakat sekali lagi bangun untuk menentang kerajaan. Namun, pada kali ini bangkangan yang diterima oleh kerajaan amat hebat kerana ia bukan sahaja melibatkan isu rasuah dan kekayaan pemerintah, tetapi juga isu penderitaan rakyat yang terpaksa menganggur dan menanggung beban secara langsung disebabkan kenaikan harga minyak dan barangan akibat krisis ekonomi pada tahun 1997.

James (2013) pula melalui penulisannya yang bertajuk *Translating Thailand's Protests: An Analysis of Red Shirt Rhetoric* membincangkan berkenaan protes besar-besaran yang pernah berlaku dalam sejarah politik moden Thailand. Tujuan protes adalah kerana rakyat memberi sokongan kepada bekas Perdana Menteri Thailand iaitu Thaksin Shinawatra yang digulingkan pada tahun 2006. Protes yang dilakukan oleh kumpulan Baju Merah atau dikenali sebagai *Red Shirt* berlaku di Bangkok pada 2010 bertukar ganas sehingga menyebabkan kematian, kecederaan dan kerosakan bandar.

Di Malaysia, Weiss (2006) mengkaji tentang protes politik pada tahun 1998. Kajian beliau mendapati terdapat beberapa faktor utama yang menggerakkan protes dan reformasi pada tahun 1998. Antaranya ialah krisis ekonomi yang berlaku pada tahun 1997, pemerintahan autokratik Dr. Mahathir Mohamad, salah laku dalam kalangan pemimpin kerajaan dan paling utama ialah pemecatan Anwar Ibrahim daripada kabinet dan UMNO. Antara pihak yang terlibat di dalam kegiatan reformasi ini ialah parti pembangkang dan masyarakat sivil yang terdiri daripada NGO, kesatuan sekerja, aktivis masyarakat dan golongan muda terutamanya pelajar universiti. Weiss dalam analisisnya juga menyatakan gerakan reformasi telah membawa kepada kerjasama yang lebih baik antara etnik. Misalnya pada tahun 1998 NGO Islam, Kristian, Cina dan parti politik pembangkang PAS, DAP dan PRM telah bekerjasama menuntut keadilan dalam pentadbiran kerajaan melalui Gerak dan Gagasan.

Manakala Zawiyah (2013) mengkaji ketidakakuran sivil atau protes yang berlaku di Malaysia dari tahun 1998-2013. Hasil kajian mendapati protes yang berlaku di Zaman Abdullah Badawi adalah disebabkan kelemahan kepimpinan yang dilihat berdasarkan empat aspek iaitu kegagalan kerajaan menunaikan janji pilihan raya umum 2004, berlaku campur tangan keluarga dalam hal pentadbiran, kegagalan menangani isu ekonomi dan kegagalan menangani isu agama dan perkauman. Secara umumnya kajian terdahulu menunjukkan protes adalah sesuatu yang biasa dalam sesebuah negara. Ia berlaku kerana adanya unsur ketidakpuasan hati atau bantahan terhadap dasar kerajaan. Di sesetengah negara protes jalanan dibenarkan oleh undang-undang untuk rakyat meluahkan ketidakpuasan hati. Walaupun begitu, protes jalanan boleh bertukar ganas jika rakyat tidak dapat mengawal emosi mereka atau ada unsur provokasi.

Hasil kajian dan perbincangan

Najib Tun Razak memulakan tugasnya sebagai Perdana Menteri pada tahun 2009 setelah Abdullah Badawi meletak jawatan. Sejurus mengambil alih kepimpinan negara beliau memperkenalkan beberapa dasar baru untuk memenangi hati rakyat. Namun, terdapat beberapa bantahan daripada rakyat berhubung isu-isu tertentu. Antaranya protes jalanan pada 1 Ogos 2009 yang melibatkan lebih kurang 20,000 orang berhimpun menuntut kerajaan menghapuskan Akta Keselamatan dalam Negeri yang telah diperjuangkan oleh beberapa NGO melalui Gerakan Mansuhkan ISA. Kedua, protes berlaku disebabkan oleh pengumuman kerajaan untuk memperkenalkan cukai barangan dan perkhidmatan (GST) pada Disember 2009.

Ketiga, protes juga berlaku berhubung dengan isu-isu agama Islam. Antaranya ialah tindakan kerajaan meluluskan lesen judi bola sepak Piala Dunia pada Jun 2010 kepada syarikat Ascot Sports Sdn. Bhd. mendapat bantahan, bukan sahaja daripada masyarakat Islam, tetapi juga masyarakat bukan Islam. Keempat, keputusan kerajaan memperkenalkan novel Interlok sebagai teks wajib komponen sastera subjek Bahasa Melayu kepada pelajar tingkatan lima di sekolah menengah bermula pada tahun 2011 juga turut mendapat bantahan khususnya daripada kaum India kerana merasakan penggunaan perkataan 'paria' dalam novel tersebut menghina kaum tersebut. Kelima, dan yang paling menarik ialah siri protes daripada kumpulan Bersih iaitu Bersih 2, Bersih 3 dan Bersih 4. Mereka mahukan penambahbaikan dalam sistem pilihan raya di Malaysia supaya lebih adil. Terbaru rakyat turut melakukan protes berhubung isu 1MDB. Protes yang berleluasa di zaman Najib Razak menyebabkan kerajaan menggubal Akta Perhimpunan Aman bagi memberi ruang rakyat meluahkan ketidakpuasan hati secara perhimpunan Aman. Persoalannya mengapa rakyat memilih untuk melakukan protes jalanan dan adakah Akta Perhimpunan Aman alternatif menangani protes? Hal ini dibincangkan di bahagian seterusnya.

Faktor protes

Hasil analisis yang dilakukan terhadap data temu bual menunjukkan bahawa terdapat tiga faktor utama yang membawa kepada protes jalanan. Pertama, kerana masalah komunikasi antara kerajaan dan rakyat. Hal ini merujuk kepada saluran untuk rakyat menyampaikan maklumat tidak dapat berjalan dengan baik. Rakyat yang tidak berpuas hati tentang sesuatu isu biasanya tidak mendapat peluang untuk meluahkannya melalui sesi perbincangan dengan pihak kerajaan terutama pihak yang

memegang tampuk pemerintah di peringkat persekutuan. Dalam temu bual dengan informan 1 (ADUN DAP), beliau menyatakan:

“Platform lain untuk rakyat meluahkan ketidakpuasan hati mereka selain daripada media sosial adalah berjumpa sendiri dengan wakil rakyat...tetapi sejujurnya saya menyatakan untuk berjumpa dengan wakil rakyat pembangkang jauh lebih mudah daripada berjumpa dengan wakil rakyat kerajaan”.

Hal tersebut turut dipersetujui oleh informan 4 (Pesuruhjaya PAS) dengan menyatakan:

“Suara-suara rakyat tidak didengar dengan baik oleh pihak berkaitan, akibatnya rakyat bangkit untuk bersuara secara demonstrasi”.

Kedua, protes juga berlaku disebabkan kerajaan tidak memberi ruang seluas-luasnya kepada rakyat untuk menyatakan sesuatu isu. Hal ini kerana terdapat kekangan melalui undang-undang yang dikuatkuasakan. Antaranya Akta Universiti dan Kolej Universiti, Akta Hasutan, Akta Rahsia Rasmi dan Akta Mesin Cetak dan Penerbitan. Menurut informan 4 (Pesuruhjaya PAS):

“Asas kepada individu atau rakyat ialah kebebasan bersuara, hal ini sendiri telah dinyatakan dalam perlembagaan Malaysia. Namun, hakikatnya ia berlaku sebaliknya apabila rakyat dikekang dengan pelbagai akta. Akibat kekangan undang-undang, tindakan terakhir mereka ialah turun padang bagi meluahkan sesuatu isu. Rakyat berharap dengan protes jalanan kerajaan akan membuka mata dan bertindak dengan mengubah beberapa dasar yang tidak disetujui oleh rakyat”.

Hal ini adalah selaras dengan Rawls (1971), yang menyatakan protes berlaku dalam masyarakat kerana ruang untuk menyatakan pendapat yang terhad. Pandangan di atas menunjukkan terdapat kelemahan saluran komunikasi antara rakyat dan kerajaan, menyebabkan rakyat lebih senang menyertai protes untuk meluahkan pandangan dan ketidakpuasan hati terhadap kerajaan.

Faktor ketiga yang menyebabkan protes adalah penggunaan Internet yang luas. Internet adalah teknologi yang dapat merapatkan jurang antara masyarakat dan berkongsi maklumat serta pandangan. Ia berpotensi untuk mempengaruhi pemikiran rakyat untuk menentang dasar-dasar kerajaan. Dengan kecanggihan dunia teknologi hari ini, penggunaan pelbagai aplikasi komunikasi seperti Facebook, Whatsapp, WeChat dan sebagainya merupakan platform terbaru kepada masyarakat untuk meluahkan ketidakpuasan hati mereka kepada kerajaan. Banyak luahan negatif yang boleh dilihat dalam media sosial sehinggakan boleh memberi persepsi negatif terhadap kerajaan. Pengaruh Internet ini akhirnya boleh menyumbang kepada protes jalanan. Hal ini dipersetujui oleh semua informan yang ditemu bual sama ada daripada pihak kerajaan, pembangkang mahupun pegawai polis. Dapatan kajian ini adalah selaras dengan kajian Hill & Sen (2005), yang mana kajian yang dilakukan mereka di Indonesia menunjukkan penggunaan Internet merupakan salah satu faktor yang menyumbang kepada gerakan reformasi di Indonesia pada tahun 1998 seterusnya menumbangkan pemerintahan autokratik di negara itu.

Selain daripada tiga faktor utama di atas, kelemahan penguatkuasaan undang-undang juga sedikit sebanyak menyumbang kepada protes jalanan. Hal ini kerana golongan yang terlibat dengan protes menganggap bahawa tindakan yang dikenakan kepada mereka biasanya tidak sampai kepada tahap yang maksimum. Pandangan ini disuarakan informan 3 (pegawai polis):

“...boleh dikatakan bahawa undang-undang yang kita gubal tidak mampu memberikan ancaman kepada rakyat, malahan mereka semakin berani melanggar undang-undang dan juga berani menerima hukuman atas kesalahan yang dilakukan...hal ini menurut saya kerana kita terlalu memberi banyak kelonggaran atau menggunakan kuasa budi bicara...”.

Berdasarkan kepada perbincangan di atas boleh dirumuskan bahawa protes adalah sesuatu yang lumrah di zaman Najib Razak kerana ia berlaku sejak awal pemerintahan beliau sehinggakan kerajaan menggubal akta untuk menangani protes. Daripada dapatan kajian dapat dirumuskan bahawa

rakyat memilih protes untuk meluahkan ketidakpuasan hati kerana saluran komunikasi yang menghubungkan rakyat dan kerajaan adalah lemah yang mana kerajaan dilihat tidak meraikan rungutan atau pendapat rakyat. Pun begitu, jika dilihat dari sudut pandang pegawai polis beliau menekankan kepentingan undang-undang untuk mengekang protes. Persoalannya adakah penggubalan Akta Perhimpunan Aman merupakan alternatif untuk mengelak protes? Persoalan ini dibincangkan dalam bahagian seterusnya.

Akta Perhimpunan Aman: Penyelesaian kepada protes?

Akta Perhimpunan Aman (2012) atau Peacefull Assembly Act (PAA) dikuatkuasa oleh pentadbiran Najib Razak pada tahun 2012 hasil daripada Program Transformasi Kerajaan. Secara khususnya PAA 2012 adalah suatu akta yang memperuntukkan hak untuk berhimpun secara aman tanpa senjata dan memperuntukkan sekatan-sekatan tertentu demi ketenteraman awam, perlindungan hak dan kebebasan orang lain. Dari segi tujuan pula PAA diperkenalkan berobjektifkan seperti berikut: i) membenarkan warganegara menganjurkan dan menyertai perhimpunan secara aman tanpa senjata dengan sekatan-sekatan tertentu demi kepentingan ketenteraman dan keselamatan awam. ii) bagi memastikan kebebasan individu untuk berhimpun secara aman selaras dengan hak yang termaktub dalam Perkara 10, Perlembagaan Persekutuan. iii) mengelak berlakunya demonstrasi jalanan seperti Perhimpunan Bersih 2 (9 Julai 2011), Perhimpunan Bersih 3 (28 April 2012), Perhimpunan Hindraf 2007 dan lain-lain. iv) menetapkan hak berhimpun tidak terpakai kepada bukan warganegara dan kanak-kanak (15 tahun ke bawah). v) meliputi hak bukan sahaja kepada penganjur dan peserta menyertai perhimpunan secara aman malah turut mengambil kira kepentingan awam dan masyarakat setempat (Rosni, 2013).

Jika diteliti dari segi pertanggungjawaban pula, PAA 2012 memperuntukkan bidang kuasa dan tanggungjawab penuh kepada pihak polis. Bidang kuasa Ketua Polis Daerah (KPD) telah diperuntukkan di bawah Seksyen 15, PAA 2012 yang merujuk kepada perkara berikut: i) Ketua Polis Daerah boleh mengenakan sekatan dan syarat ke atas perhimpunan bagi menjaga keselamatan, perlindungan hak dan kebebasan orang lain serta ketenteraman awam. Sekatan dan syarat dikenakan berkaitan dengan tarikh, masa serta tempoh perhimpunan, tempat perhimpunan, cara perhimpunan, kelakuan peserta semasa perhimpunan, pembayaran kos pembersihan akibat mengadakan perhimpunan, faktor alam sekitar, sensitiviti budaya, agama, kepentingan sejarah yang ada pada tempat perhimpunan, kebimbangan dan bantahan orang yang mempunyai kepentingan dan perkara lain yang difikirkan sesuai bagi ketua polis berhubung dengan perhimpunan.

Dari segi kandungannya PAA mempunyai enam bahagian utama iaitu bahagian pertama berkaitan definisi dan tujuan, bahagian kedua hak untuk berhimpun secara aman dan tanpa senjata, bahagian tiga tanggungjawab penganjur, peserta dan polis, bahagian ke empat kehendak dalam menganjurkan perhimpunan, bahagian ke lima penguatkuasaan, dan bahagian ke enam pelbagai iaitu merangkumi penyelenggaraan, rakaman, akses media, tempat perhimpunan, kuasa untuk meminda jadual dan peraturan-peraturan.

Persoalannya adakah akta ini merupakan kaedah terbaik mengurangkan protes? Dari sudut pandang pihak kerajaan dan penguatkuasa undang-undang, PAA adalah satu undang-undang yang digubal untuk membolehkan rakyat berhimpun secara aman untuk menyuarakan ketidakpuasan hati kepada kerajaan atau pihak-pihak tertentu. Jadi rakyat tidak perlu lagi untuk berdemonstrasi dan melanggar undang-undang. Misalnya temu bual dengan informan 3 (pegawai polis) menyatakan:

“...secara peribadinya saya melihat Akta Perhimpunan Aman 2012 adalah satu akta yang cukup relevan untuk dikuatkuasakan oleh kerajaan kerana ia mengambil berat dan mempertimbangkan banyak aspek dalam isu demonstrasi. Saya tidak menganggap rakyat bersetuju bahawa akta ini adalah sebagai satu alternatif terbaik mengelak protes, tetapi jika dilihat dari perspektif golongan pemerintah dan penguatkuasa keselamatan, akta ini signifikan sebagai usaha mengelak protes ganas”.

Selain itu, informan 2 (ADUN BN) juga turut bersetuju dengan pendapat di atas dan menyatakan:

“Akta ini digubal untuk membantu rakyat meluahkan ketidakpuasan hati secara aman”.

Dari sudut pandang pihak pembangkang pula iaitu ahli politik PAS, DAP dan PKR, Akta Perhimpunan Aman bukanlah alternatif kepada protes atau penyelesaian kepada saluran bagi rakyat meluahkan rasa tidak puas hati. Hal ini kerana menurut mereka, pertama, akta yang diperkenalkan tersebut adalah terlalu banyak kekangan yang mana mereka berpandangan kerajaan tidak ikhlas dalam membenarkan kebebasan untuk berhimpun seperti mana termaktub dalam perlembagaan. Antara yang mereka persoalkan adalah dari segi tempoh notis untuk berhimpun yang terlalu panjang, tempat untuk berhimpun hanya di kawasan tertutup dan tidak dibenarkan perarakan.

Kedua, sekiranya akta ini digunakan untuk mewajarkan protes, kerajaan perlu mempertimbangkan cara pengurusan yang lebih baik iaitu perlu melihat semula syarat yang dikenakan serta kuasa budi bicara yang diberikan kepada pihak polis. Dalam hal ini, informan 4 (Pesuruhjaya PAS) berpendapat:

“... apabila rakyat melakukan protes mereka tidak berniat untuk melakukan kerosakan atau mewujudkan keadaan huru-hara. Melihat kepada cara pengurusan akta ini sekarang seperti syarat yang dikenakan dan juga kuasa budi bicara yang banyak bagi pihak polis berkemungkinan ia sebagai satu senjata untuk menyekat suara-suara rakyat”.

Pandangan daripada pihak pembangkang ada asasnya berdasarkan analisis yang dilakukan oleh Jasri & Nor Sazana (2013) dalam artikel bertajuk Akta Perhimpunan Aman 2012 (Akta 736) analisis dari sudut undang-undang jenayah Islam dan Undang-undang Malaysia. Dalam analisis mereka, terdapat beberapa “lakuna” atau kekosongan dan persoalan yang dikenal pasti dalam akta tersebut. Pertama, akta tersebut diperkenalkan dengan agak tergesa-gesa yang mana tidak terdapat perbincangan atau wacana awam untuk mendapatkan pandangan daripada masyarakat. Kedua, dari segi tempoh masa notis atau pemberitahuan, tempoh masa tersebut terlalu lama dan tidak relevan. Ketiga, kuasa budi bicara pihak berkuasa. Seksyen 15 Akta Perhimpunan Aman memberikan kuasa budi bicara penuh kepada pihak polis untuk mengenakan sekatan dan syarat terhadap sesuatu perhimpunan. Keempat, rayuan kepada Kementerian Dalam Negeri. Akta ini perlu menyediakan ruang bagi membolehkan pihak penganjur membawa rayuan ke mahkamah. Kelima, kekaburan definisi undang-undang. Terdapat kritikan wujudnya pelbagai kekaburan definisi undang-undang dalam akta ini. Ketujuh, tiada liabiliti terhadap pihak yang terlibat. Akhir sekali, terdapat percanggahan dengan peruntukan undang-undang antarabangsa. Terdapat kritikan bahawa akta ini tidak selaras dengan ‘*Guidelines on Freedom of Peacefull Assembly*’ dan beberapa dokumen antarabangsa lain seperti ‘*Universal Declaration of Human Rights*’ dan ‘*International Covenant of Civil and Political Right*’.

Berdasarkan kepada perbincangan di atas Akta Perhimpunan Aman yang dilaksanakan tidak mendapat sokongan daripada semua masyarakat, terutamanya dari kalangan pembangkang kerana terdapat beberapa syarat yang ketat dan juga beberapa aspek yang dipersoalkan. Jadi ia bukanlah merupakan alternatif terbaik untuk mengelak berlakunya protes. Usaha kerajaan memperkenalkan akta ini adalah sesuatu yang baik, tetapi kerajaan harus menggunakan pendekatan yang lebih mesra rakyat untuk membolehkan ia di terima oleh masyarakat. Kalau akta ini digubal dan dilaksanakan dengan baik kemungkinan ia menjadi satu medan atau kaedah untuk rakyat menyatakan protes secara aman. Kerajaan perlu mengambil pendekatan untuk mendengar pandangan rakyat serta berbincang dengan pelbagai pihak sebelum akta tersebut digubal dan dilaksanakan. Memandangkan akta tersebut telah diluluskan sebagai undang-undang pada tahun 2012 kerajaan perlulah mengambil kira pandangan masyarakat yang tidak berpuas hati dan menambah baik akta tersebut dari semasa ke semasa.

Kesimpulan

Di Malaysia protes jalanan bukanlah suatu budaya kerana kerajaan tidak membenarkannya dari sudut undang-undang. Pun begitu, sekiranya masyarakat tidak berpuas hati terhadap sesuatu isu mereka tetap turun ke jalan untuk berdemonstrasi. Hal ini boleh dilihat sejak negara mencapai kemerdekaan sehingga sekarang yang mana ia berlaku disebabkan saluran komunikasi yang menghubungkan rakyat dengan kerajaan yang lemah. Pada zaman Najib Razak kerajaan telah memperkenalkan Akta

Perhimpunan Aman supaya rakyat boleh berhimpun untuk menyuarakan pendapat mereka. Namun begitu, masih terdapat beberapa kelemahan dalam akta tersebut yang memerlukan kajian semula dengan mengambil kira pandangan pihak-pihak tertentu seperti parti pembangkang dan juga NGO.

Penghargaan

Penulis ingin merakamkan penghargaan kepada Prof. Dato' Wira Dr. Mohamed Mustafa Ishak iaitu Naib Canselor UUM, Prof. Dr. Noor Azizi Ismail selaku Timbalan Naib Canselor (Penyelidikan dan Inovasi) UUM, kakitangan Pusat Penyelidikan dan Inovasi, UUM dan Universiti Utara Malaysia yang telah menyediakan Geran Universiti untuk menjalankan penyelidikan ini.

Rujukan

- Abdul Rashid Moten (2009) general elections in Malaysia: Democracy at work. *Japanese Journal of Political Science* 10(1), 21-42.
- Bennett WL, Toft A (2009) Identity, technology, and the narratives: Transnational activism and social networks. In: A Chadwick, PN Howard (eds) *Internet politics*, pp. 246-260. Routledge, London.
- Bogdan R, Biklen SK (2007) *Qualitative research for education: An introduction to theory and methods*. Pearson Allyn & Bacon, Boston, Mass.
- Brown GK (2004) *Civil society and social movements in an ethnically divided society: The case of Malaysia, 1981-2001* (PhD dissertation). University of Nottingham.
- Charles R Kim (2012) Moral imperatives: South Korean student hood and April 19th. *The Journal of Asian Studies* 71, 399-422.
- Fahmi WS (2009) Bloggers street movement and the right to the city: (re)claiming Cairo's real and virtual "space of freedom". *Environment and Urbanization* 21(1), 89-107.
- Hill DT, Sen K (2005) *The internet in Indonesia's new democracy*. Routledge, London.
- James Buchanan (2013) Translating Thailand's protests: An analysis of red shirt rhetoric. *Austrian Journal of South-East Asian Studies* 6(1), 60-80.
- Jennifer S Oh (2012) Strong state and strong civil society in contemporary South Korea challenges to democratic governance. *Asian Survey* 53(3), 528-549.
- Jillian Schwedler (2003) More than a mob: The dynamics of political demonstrations in Jordan. *Middle East Report* 226, 18-23.
- Jamaludin Mustaffa, Mohd Hilmi Hamzah, Kamaruddin Ngah (2013) Demonstrasi jalanan: Kajian kes Perhimpunan Gabungan Pilihan Raya dan Adil (BERSIH). In: *Second International Conference on Elections & Democracy 2013*, 6-7 November 2013, Faculty of Social Sciences, Universiti Malaysia Sarawak.
- Jasri Jamal, Nor Shazana Sedek Shah (2013) Akta Perhimpunan Aman 2012 (Akta 736): Analisis dari sudut undang-undang jenayah Islam dan undang-undang Malaysia. *Kanun, Jurnal Undang-Undang Malaysia*, 60-82.
- Lynne Wozniak (1991) *Industrial modernization and working-class protest in socialist Spain*. Kellogg Institute.
- Lipsky M (1968) Protest as a political resources. *American Political Science Review*, 11-45.
- Malaysia (2012) *Undang-undang Malaysia. Akta 736: Akta Perhimpunan Aman 2012*. Percetakan Nasional Malaysia Berhad, Kuala Lumpur.
- Marshall C, Rossman GB (2006) *Designing qualitative research*. Sage Publications, London.
- Maznah Mohamad (2008) Malaysia-democracy and the end of ethnic politics? *Australian Journal of International Affairs* 62(4), 441-459.
- Merriam SB (2009) *Qualitative research: A guide to design and implementation*. Josey-Bass Publishers, San Francisco.
- Newman WL (2006) *Social research methods: Qualitative and quantitative approaches*. Ed. ke-6. Pearson Education, Boston.
- O'connor K, Sabato LJ (2006) *American government: Continuity and change*. Pearson, New York.

- Ong Kian Ming (2011) Malaysia in 2010: Resurgent Najib and BN, stumbling Anwar and PR. *Southeast Asian Affairs*, 132-157.
- Porta DD, Diani M (1999) *Social movement: An introduction*. Blackwell, Oxford.
- Rawls J (1971) *A theory of justice*. Belknap Press, Massachusetts.
- Rosni Abdul Majid (2013) *Akta Perhimpunan Aman 2012*. [Cited 5 February 2016]. Available from: www.penerangan.gov.my.
- Sheldon GW (2005) *The encyclopedia of political thought*. Viva Books, New Delhi.
- Sinar Harian (2013) SKMM sekat lebih 2,000. [Cited 10 June 2015]. Available from: www.sinarharian.com.my.
- Stefan W (1999) On electronic civil disobedience. *Peace Review* 11(1),107-112.
- Steffen Rudolph (2012) The long traditional of non-violent protest in the Philippines. *Journal in Threatened Human Rights Defenders in the Philippines* 4(1), 4-7.
- Tim Forsyth (2010) Thailand's red shirt protests: Popular movement or dangerous street theatre? *Social Movement Studies* 9(4), 461-467.
- Weiss ML (2006) *Protest and possibilities: Civil society and coalitions for political change in Malaysia*. Stanford University Press, Stanford.
- Welsh B (2012) Road to Malaysia's day of destiny. [Cited 24 May 2012]. Available from: www.blog.limkitsiang.com.
- Wheeler DL (2009) Working around the state: Internet use and political identity in the Arab world. In: A Chadwick, PN Howard (eds) *Internet politics*, pp. 305-320. Routledge, London.
- Zawiyah Mohd Zain (2013) *Ketidakakuran sivil dan pendemokrsaian di Malaysia* (PhD dissertation) Universiti Kebangsaan Malaysia.